

Kamal Malhotra

Bölge Çalışmaları Merkezi Danışmanı

VIETNAM: 'DOI MOI', MEVCUT KONJONKTÜR VE HEDEFLenen GELECEK ¹

DEĞERLENDİRME NOTU

Doi moi, 1986'da ilan edildi ve 20. yüzyılın en dikkat çekici toplumsal dönüşümlerinden birinin, bir kuşakta başlamasına öncülük etti. O zamandan bu yana geçen süre aynı zamanda tesadüfi bir şekilde, doi moi'nin gerçek anlamda uygulanmaya başladığı 1989 yılında başlayan ve Vietnam'da 35 yıl süren kendi kişisel yolculuğum ve deneyimlerimle de yakından örtüşüyor.

Bu bana ülkenin şaşırtıcı dönüşümü hakkında tabandan makro politika düzeyine kadar birçok farklı açıdan bakış açısı kazandırdı. Bu dönüşüm, ülkenin gücünün her şeyden çok halkının sıkı ve zahmetli çalışmasında, direncinde, ileriye dönük, bağışlayıcı doğasında, açıklığında ve iyimserliğinde yattığını öğretti. Ülke hangi zorluklarla karşı karşıya kalırsa kalsın bu her zaman böyle olacaktır. Ne var ki bu durum, diğer pek çok ülke için aynı şekilde ya da kolayca söylenemez.

Doi moi, 30 Nisan 1975'te sona eren Amerikan Savaşı'ndan sonra Vietnam'ın sadece ekonomik ve politik olarak değil, aynı zamanda siyasi ve kurumsal olarak da bugüne kadar elde ettiği her şeyin başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Aynı zamanda Vietnam'ın bağımsızlığının yüzüncü yıldönümü olan 2045 yılında gelişmiş bir ülke olmayı hayal edebilmesinin de nedenidir. Bu makale Vietnam'ın doi moi'den mevcut konjontüre kadarki siyasi, ekonomik, kurumsal ve politik yörüngesinin izini sürmekte ve hedeflediği geleceği kısaca tartışmaktadır.

¹ Bu makale son olarak 28 Ağustos 2024 tarihinde güncellenmiştir. Bu makalenin tüm telif hakkı Hindistan Uluslararası Merkezi'ndedir. Makale Hindistan Uluslararası Merkezi Üç Aylık Dergisi cilt: 52 ve2. sayılı "IIC Autumn 2024, Quarterly" dergisinde yayımlanmıştır.

Bu çalışmada ifade edilen bulgular, yorumlar, sonuçlar, öneriler ve görüşler tamamen yazar(lar)ına aittir. TEPAV'ın resmi görüşü değildir.

Doi Moi'den 2021'deki 13. Parti Kongresine Kadar

Politik Yörünge ve Parti Konsolidasyonu

Doi Moi, 1985 yılında sahadaki gerçek duruma dayanan bir dizi iç siyasi tartışmanın ardından başlatıldı. Eski Sovyetler Birliği, ülkesinin karşı karşıya olduğu ağır ekonomik kriz nedeniyle o yıl ülkeye yaptığı yardımlarda keskin kesintilere gittiğini açıklamıştı. Daha önceki uzun yıllar boyunca Sovyetler Birliği'nden gelen yardımlar Vietnam'ın ulusal bütçesinin yaklaşık %75'ine katkıda bulunmuştu.

Doi moi'nin uygulanması, başlangıçta Vietnam'ın o dönemdeki en üst düzey liderleri olan Do Muoi (Haziran 1988-Ağustos 1991), ama özellikle de Vo Van Kiet (Mart-Haziran 1988, Ağustos 1991-Eylül 1997) tarafından, önce Bakanlar Kurulu Başkanı olarak, sonra da Vo Van Kiet örneğinde olduğu gibi, yaygın kanaate göre en çok övgüyü hak eden reformist Başbakan olarak yönetildi ve denetlendi. Bu süreçte, Başbakan Phan Van Khai (Eylül 1997- Haziran 2006) de emeklerinden dolayı takdir edilmelidir.

On yıl boyunca halefi olan Başbakan Nguyen Tan Dung, sivil toplum ve muhalefet için daha fazla alan sağlayarak Vietnam'a nispeten hızlı bir ekonomik liberalleşme getirdi. Ne yazık ki, buna yaygın yolsuzluk ve birçok sıradan Vietnamlının Parti'ye olan saygısında önemli bir düşüş eşlik etti. Vietnam hala bu mirastan kurtulmaya çalışıyor. Halefi Nguyen Xuan Phuc, 2016-2023 yılları arasında Başbakan ve ardından Devlet Başkanı olarak görev yapmıştır, kendisi de bir ekonomik reformcudur ancak 2023 yılı başında ("kişisel isteği doğrultusunda") Devlet Başkanlığından istifa etmiştir. İki Başbakan Yardımcısı da 'kişisel talepleri doğrultusunda' daha önce ayrılmıştı. Basında yer alan haberlere göre her üç isim de kendilerine yakın ya da sorumlulukları altındaki kişilere yöneltilen ciddi yolsuzluk suçlamaları nedeniyle bu 'talepte' bulunmuşlardı. Cumhurbaşkanı Phuc'un halefi de bu yılın başlarında görevde bir yılını doldurmadan ayrılmayı 'talep etmiş', Vietnam Ulusal Meclisi Başkanı da benzer nedenlerle 2024'te görevinden erken ayrılmıştı. Bir başka Başbakan Yardımcısı da Ağustos 2024'ün başlarında Merkez Komite ve diğer sorumluluklarından mahrum bırakıldı.

Mevcut Başbakan Pham Minh Chinh, aynı yılın ocak ayı sonunda yapılan son Parti Kongresi'nin ardından Nisan 2021'de atandı. Kendinden öncekilerin aksine, polis teşkilatında uzun bir kariyere ve kamu güvenliği geçmişine sahip.

Vietnam Komünist Partisi'nin (CPV) Genel Sekreterlik makamı, partinin 'dört sütunu' (Parti Genel Sekreteri, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Ulusal Meclis Başkanı) arasında eşitler arasında birinci sırada yer almaktadır. Bir önceki Parti Genel Sekreteri Trong ne yazık ki Temmuz 2024'te vefat etti. 2011'den beri bu görevdeydi ve günümüzün pek çok liberal olmayan liderle dolu dünyasında az sayıdaki gerçek devlet adamından biriydi.

Eski Kamu Güvenliği Bakanı General To Lam'ın sahada yürüttüğü yolsuzlukla mücadele kampanyası, birçoğu General'in Cumhurbaşkanı ya da Parti Genel Sekreteri gibi üst düzey pozisyonlar için rakibi olarak görülen dört sütun arasında yukarıda bahsedilen çok sayıda istifaya yol açtı. Bu tür istifalar daha önce görülmemiş ve son yetmiş yılda hiç yaşanmamıştır.

Yoldaş Trong'a makamına ve konumuna yakışır bir cenaze töreni düzenlendi. Kendisi için 26 Temmuz 2024'te tutulan yas kendiliğinden ve gerçekti. Vietnam halkı tarafından gösterilen muazzam saygı, bir düzeyde onun sadeliğinin, alçakgönüllülüğünün, tevazusunun, özverili yaşamının ve ülkesine her şeyin üstünde bağlılığının bir takdiri idi. Bu aynı zamanda onun lekesiz, yolsuzluktan uzak kişiliğine ve 2013'ten bu yana yolsuzlukla gölgelenen ardışık rejimlerde sürekli yürüttüğü yolsuzlukla mücadele kampanyasına da bir övgü niteliğindedi.

Ahlaki dürüstlüğü de kendisine Parti ve Hükümet içindeki hizipçi çıkarların üzerinde durma konusunda eşsiz bir otorite sağlamıştır.

Yoldaş Trong'un vefatıyla birlikte eski nesil Vietnamlı liderler gerçek anlamda aramızdan ayrılmış oldu ve Vietnam sadece kişisel özellikleri nedeniyle değil, siyasi ve ekonomik mirası ve diplomatik zekası nedeniyle de doldurulması zor bir liderlik boşluğuyla baş başa kaldı.

Dolayısıyla 2024 yılında Vietnam, tıpkı 1945, 1954, 1975 ve 1986'da olduğu gibi bir kez daha kritik bir dönüm noktasındadır. Vietnam tarihinde gerçekten de olağanüstü ve endişe verici bir dönemden geçiyoruz.

Genel Sekreter Trong'un vefatı, haleflerini Marksist-Leninist ideolojiyi onun yaptığı gibi pek çok devlet politikasının temelinde başarılı bir şekilde kullanma konusunda büyük bir zorlukla karşı karşıya bıraktı. Vietnam'ın sosyalizm yolunda gelişmesi ve 2045 yılına kadar gelişmiş bir ülke haline gelmesi vizyonu bir anda çok daha savunmasız görünmeye başladı.

Genel Sekreter Trong, Parti'nin son dönemdeki en seçkin Marksist teorisyeniydi. Communist Review'un Genel Yayın Yönetmeni (1991-1996) ve daha sonra Merkezi Teorik Konsey Başkanı (2001-2007) olduğu dönemde bir dizi yayına öncülük etmiştir. Bunlar, doi moi'den bu yana Vietnam'ın siyasi ve ekonomik gidişatı üzerinde son derece etkili olmuştur. Özellikle, dünyanın kapitalizm ve sosyalizm arasında sürekli bir mücadele içinde olduğu şeklindeki ortodoks Marksist yorumu reddetmiştir. Bu da Vietnam'ın "sosyalist yönelimli bir piyasa ekonomisi" olarak ifade edilmesine yol açmış ve doi moi'den bu yana geçen kırk yıl boyunca Vietnam ekonomisinin pragmatik bir tanımını yapmıştır.

Yoldaş Trong 2011 yılında Vietnam'ın en güçlü pozisyonuna geldiğinde, genel amacı, nispeten düzensiz ekonomik liberalleşme nedeniyle yaygın yolsuzluğa tanık olan ilk Dung yıllarında gözden düşen Parti'yi Vietnam toplumu ve siyasetinde yeniden merkeze yerleştirmektir. Yolsuzluğu Parti'ye yönelik en büyük tehdit olarak algılaması, 1991'de ve sonrasında dağılan Sovyetler Birliği'nde yaşananlar üzerine yaptığı araştırmalara dayanıyordu. CPV içinde, saygınlığı ve temiz imajı sayesinde, yolsuzlukla mücadeleyi Parti içindeki bir çekişme olarak değil, Partiyi kurtarmaya yönelik ahlaki bir haçlı seferi olarak çerçeveleyebildi. Halkın CPV'nin yönetimine olan inancını yeniden tesis etmeye ve böylece siyasi meşruiyetini geri getirmeye ve sürdürmeye çalıştı.

Siyasi ve medeni haklar açısından bakıldığında, her türlü sivil toplum veya diğer muhalif oluşumlar için alanın daralması ve medeni ve siyasi haklar ile basın özgürlüğünün bastırılması yönünden maliyet gerçekten de büyüktü. Bu, daha büyük ulusal çıkar olarak gördüğü şey için katlanmaya razı olduğu bir bedeldi.

Ülkenin siyasi ekonomisi açısından Yoldaş Trong, Parti'nin şu anda baskın olan katı çizgideki hizbinin en üst düzeylerinde fikir birliği bulunan ve halen devam eden minimum siyasi reform ile ekonomik reformun Çin örneğini yakından takip etti.

Dış politika konusunda, Sovyet eğitimi almış bir ideolog geçmişine rağmen, Yoldaş Trong'un yaklaşımı daha çok ideolojik yakınlıktan ziyade pragmatizm ve Vietnam'ın büyük güçlerden (ABD, Çin) korunmasına rehberlik eden ünlü 'bambu diplomasisi' ('güçlü kökler, sağlam gövde ve esnek dallar') ile en iyi şekilde özetlenebilir. Bu, 2019 Savunma Beyaz Kitabı'nda resmi olarak ifade edilen dört 'Yok' ile desteklenmiştir. Bu önemli belge Vietnam'ın bağlantısızlıktan ne kastettiğini tanımlamakta ve detaylandırmaktadır: 'Askeri ittifaklar yok; bir ülkeye karşı başka bir ülkenin yanında yer almak yok; yabancı askeri üsler yok ve diğer ülkelere karşı Vietnam topraklarını kullanmak yok'. Ayrıca önemli bir beşinci 'Hayır', yani 'uluslararası

ilişkilerde güç kullanmak veya güç kullanma tehdidinde bulunmak yok'. Dışarıdan bakıldığında, onun teorik çerçevesi ülkenin çok taraflılığa olan güçlü ve tereddütsüz bağlılığını da etkilemiştir.

Parti Genel Sekreteri Trong'un dört ana hedefinden üçü (yolsuzlukla mücadele, Parti'nin siyasi meşruiyetini yeniden kazanması, küresel ekonomik entegrasyon, büyük güçler arasında dış politika koruması) ölümünden önce tamamen gerçekleştirilmişti. Dördüncü hedef olan yolsuzluğun kökünün kazınması konusunda da ilerleme kaydedildi.

Ancak şu anda, Parti içindeki farklı gruplar arasındaki potansiyel çekişmeler ve yolsuzlukla mücadele kampanyasının silah haline getirilmesi nedeniyle son üç yılda artan hükümet felci ve bazı Parti kadroları ile hükümet yetkilileri arasındaki düşük moral nedeniyle bu hedeflerin en azından bazılarında geri adım atılması gibi gerçek ve yaklaşan bir tehlike söz konusudur. Son birkaç yıldır bu kampanyayı sahada yöneten General To Lam, bu kampanyayı Parti'nin üst düzey liderlik makamlarına gelme arayışındaki rakiplerini etkili ve sistematik bir şekilde ayıklamak ve kendisi tarafından fazla reformist olarak görülen kıdemli teknokrat Merkez Komite ve üst düzey Hükümet yetkililerine istifa etmeleri yönünde baskı yapmak için kullanmıştır.

Ekonomik ve Sosyal Yenilenme

Vietnam son birkaç yıldır dünyanın en hızlı büyüyen ekonomileri arasındaydı ve son on yılda, yılda ortalama yüzde 6 ila 7 oranında büyüdü. Ülke, dünyanın büyük bir kısmının resesyonda olduğu 2020'de COVID-19'un zirvesindeyken bile yüzde 2,9'luk bir GSYH büyüme oranına sahipti. Yüzde 6,5'lik hedefin altında kalsa da 2023'teki ekonomik büyüme oranı hala yüzde 5 gibi kayda değer bir seviyeydi. Mevcut en son ekonomik büyüme tahmini 2024 yılı için yüzde 6,3 ve 2025 yılı için yüzde 6,5'tir.

Ayrıca, Fransızlar, Amerikalılar, Çinliler ve Japonlarla yıllarca süren savaşa rağmen Vietnam, 2023 yılında sabit fiyatlarla 3.817 ABD doları kişi başına GSYH'ye ulaşmıştır ki bu rakam aynı yıl Hindistan'ın 2.239 ABD doları olan kişi başına GSYH'sinden oldukça yüksektir. Dahası, 100 milyona yakın nüfusunun en az 40 milyonu 1993'ten bu yana yoksulluktan kurtulmuş ve çok boyutlu yoksulluk oranı 2005'ten bu yana yarı yarıya azalmıştır. Vietnam, 2023 yılına gelindiğinde yoksul ve yoksula yakın hane halkını, nüfusunun yaklaşık yüzde 5,7'sini temsil eden 1,6 milyona indirmiştir. Bazı tahminlere göre, bu oran 2022 yılında yüzde 4'e kadar düşecektir.

Uluslararası İzolasyonun Sona Ermesi ve Çok Taraflılığa Sarsılmaz Bağlılık

Amerika Birleşik Devletleri Vietnam'a karşı 30 yıldır uyguladığı ticaret ambargosunu ancak 1993 yılında kaldırmıştır. ABD ayrıca 1975'ten itibaren iki yıl üst üste Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisini kullanarak Vietnam'ın BM'ye katılmasını engellemiştir. Başkan Jimmy Carter ve Demokratlar iktidara geldiğinde bu durum değişti. BM, Vietnam'ın Birleşmiş Milletler'e katılması için Üye Devletler nezdinde sürekli olarak lobi faaliyetlerinde bulunmuş ve savunuculuk yapmıştır. Nihayet Eylül 1977'de bu gerçekleşti. BM'ye katılmak büyük bir fırsattı ve Vietnam'ın tamamen siyasi ve sosyal izolasyonuna son vermesine yardımcı oldu. 1970'lerin sonlarında ve 1980'ler boyunca BM yardımı Vietnam'a sunulan toplam yardımın yüzde 60'ını oluşturdu. Gerçekten de Vietnam, 1986'daki doi moi sırasında ve sonrasında BM'den muazzam destek - siyasi, insani, yeniden yapılanma - ve kritik politika tavsiyeleri aldı. Daha sonra sekiz Milenyum Kalkınma Hedefi (MDG) için BM'den destek aldı ve bu hedeflerin tamamına 2015 son tarihinden önce şaşırtıcı bir şekilde ulaştı. En son hazırlanan beş yıllık Tek BM Stratejik Planı (2021-26), 2030 yılına kadar çok daha zor olan

Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG) ulaşılması konusunda Vietnam'ı desteklemeye devam etmektedir.

Vietnam'ın son altı yılda özellikle Güney Sudan'da olmak üzere BM Barışı Koruma ve Barışın İnşasına artan katkıları, BM'ye ve daha geniş anlamda çok taraflılığa yaptığı mevcut önemli katkılardan biridir. Bu durum Vietnam'ın onlarca yıl savaşta kaldıktan sonra geri dönüşünü simgelediği için özellikle ilham vericidir. Şu anda dünyanın en uzun süreli ve zorlu çatışma bölgelerinden bazılarında küresel barışın sağlanmasına ve sürdürülmesine yardımcı olmada önemli bir rol oynamaktadır. Vietnam ayrıca yirmi yıl önce küresel Tek BM girişiminin öncü pilot ülkesi olarak BM Kalkınma Sistemi Reformunu desteklemiş ve o günden bu yana da küresel ölçekte ön saflarda yer almaya devam etmiştir. Vietnam aynı zamanda, olması gerektiği gibi, bölgesel arenada da daha yüksek bir profil çizmektedir. Nitekim 2020 yılında ASEAN Dönem Başkanı oldu.

Ülkenin dünyanın geri kalanına sunacağı çok şey var. Bunlar arasında büyük ölçekli efektif gelir ve çok boyutlu yoksulluk azaltma başarılarından ve pandeminin başladığı 2019 sonundan en azından 2021 ortasına kadar COVID-19'u kontrol altına almasından çıkarılan dersler yer almaktadır ki bu dönemde tartışmasız dünyanın en iyi sonucunu elde etmiştir. O dönemde 100 milyona yakın bir nüfusta sadece 35 ölüm yaşanmıştır ve bu her standartta dikkate değer bir başarıdır. Vietnam aynı zamanda kendi geliştirdiği bambu diplomasisi sayesinde orta ölçekli ülkelerin Çin ile ilişkilerini nasıl başarılı bir şekilde yönetebileceğini gösteren en iyi ülke örneğidir.

Vietnamlıların hafızası güçlüdür. Ülke gerçekten de kendi yoluna ilerlemiş olsa da, Vietnam'ın liderleri ve halkı BM, Hindistan, İsveç, Sovyetler Birliği ve Oxfam gibi bazı uluslararası STK'ların en çok ihtiyaç duydukları zaman ve yıllarda oynadıkları rolleri kolayca ya da çabucak unutmayacaktır. Öte yandan Vietnam halkı, 1000 yıllık sorunlu geçmişleri nedeniyle Çinlilere karşı temkinli davranmaya devam etmektedir. Sonuç olarak, ne Parti ne de Hükümetin, özellikle Çin'in Vietnamlıların Doğu Denizi'nde (dünyanın Güney Çin Denizi olarak adlandırdığı) kendi toprakları olarak gördükleri bölgeye izinsiz girmesinin devam eden siyasi hassasiyeti göz önüne alındığında, Çin Halk Cumhuriyeti'ni açıkça desteklediği söylenemez.

Son Parti Genel Sekreterinin Vietnam'ı Çin'e yakın geçmişte hiç olmadığı kadar yakınlaştırdığına inanılsa da, bu en azından tartışmaya açıktır, çünkü 2013 yılında ABD ile bir Stratejik Ortaklık anlaşması imzalamış ve bu anlaşma Eylül 2023'te Başkan Biden'ın daveti üzerine Vietnam'ı ziyaret ettiğinde en yüksek Kapsamlı Stratejik Ortaklık seviyesine yükseltilmiştir. Yoldaş Trong ayrıca Washington DC'ye tarihi bir ziyaret gerçekleştirerek Amerikan Savaşı'nın sona ermesinden bu yana Beyaz Saray'da ağırlanan ilk CPV Genel Sekreteri oldu. Bu vesileyle Başkan Obama ile diğer konuların yanı sıra Güney Çin Denizi'ndeki gelişmelerle ilgili ortak endişeleri dile getiren ortak bir Vizyon Bildirisi imzaladı.

Çinliler geleneksel olarak, şu anda dört sütundan ikisi olan Başkanlık ve Parti Genel Sekreterliği makamlarını işgal eden General To Lam'a yakın olmuşlardır. Ülkedeki en güçlü makam olan ikinci makama resmi olarak 3 Ağustos'ta seçildi.

Çinliler geleneksel olarak, şu anda dört sütundan ikisini, Başkanlık ve Parti Genel Sekreterliği makamlarını üstlenen General To Lam'a yakın olmuştur. Ülkedeki en güçlü makam olan Parti Genel Sekreterliği'ne 3 Ağustos 2024 tarihinde Parti Merkez Komitesi'nin tam mutabakatıyla resmen seçildi. Bu makamı dolduran ilk Kamu Güvenliği Bakanıdır ve en azından Ocak 2026'daki Parti Kongresine kadar bu görevi sürdürecektir; bu kongrede beş yıllık bir dönem için yeniden seçilmesi ve gücünü daha da pekiştirmesi muhtemeldir.

Çinliler onu daha önceki kamu güvenliği ve polislik görevlerinden iyi tanıyor. Vietnam'ın en güçlü kişisi olarak elini nasıl kullanacağını söylemek için henüz çok erken olsa da, selefi gibi pragmatist olduğu biliniyor. Kesinlikle ne bir ideolog; ne de Dr. Trong'un on yıllar boyunca biriktirdiği ve gösterdiği Marksist-Leninist düşüncede derin teorik temele sahip.

Parti Genel Sekreteri olarak atandıktan sonra ilk resmi yurt dışı gezisini 18-20 Ağustos 2024 tarihleri arasında Çin'e gerçekleştirdi. Çin ile olan yakın kişisel bağları göz önüne alındığında bu seçim şaşırtıcı olmasa da yine de önemliydi. Ziyaret, savunma ve güvenlik bağlarının güçlendirilmesi de dahil olmak üzere iki ülke arasındaki mevcut kapsamlı stratejik ortaklığın derinleştirilmesi ve yükseltilmesine odaklandı. Başkanlar Xi ve To Lam arasında sınır ötesi demiryollarından timsah ihracatına kadar on dört yeni anlaşma imzalandı.

General Lam'ın liderliğinde Çin ve Vietnam arasında gelişmesi muhtemel daha yakın ilişkilere rağmen, Vietnam'ın hem ABD'yi hem de Çin'i aynı anda yakın müttefik olarak tutarak ünlü bambu diplomasisini sürdürmek için her türlü çabayı göstermesi muhtemeldir. Ancak, mevcut kutuplaşmış küresel ve bölgesel Hint-Pasifik jeopolitik ve jeoekonomik bağlamlarında bunu sürdürmek şüphesiz giderek ve de inanılmaz derecede zorlaşacaktır.

Mevcut Konjonktür

Siyasi

Vietnam, doi moi'den bu yana kaydettiği kayda değer başarılarla rağmen, Ocak 2021'deki 13. Parti Kongresi'nden bu yana büyük siyasi çalkantılar ve zorluklarla karşı karşıya. Alev alev yanan fırın aynı anda en az iki amaca hizmet etmiştir. Bir yanda bürokrasi, özel sektör ve Vietnam toplumundaki yaygın yolsuzluğu ayıklamak için çok gerekli bir kampanya oldu ve olmaya da devam ediyor, diğer yanda da Parti'nin sertlik yanlısı fraksiyonunun Parti ve Hükümet içindeki reformcu teknokrat ve politikacıları tasfiye etme amacına hizmet etti. Sonuç, Parti ve Hükümet arasındaki neredeyse tam uyum nedeniyle tek partili sistemde var olan kontrol ve dengelerin ortadan kaldırılması oldu. Geçmişte bu iki yapı, yakın zamana kadar Parti'nin reformcu kanadından uluslararası saygınlığa sahip birçok yetkin bürokrat, teknokrat ve siyasi figürün yer aldığı Politbüro'da birbiriyle örtüşen üyelere sahip paralel yapılar olarak görülebiliyordu.

Politbüro'nun mevcut 15 üyesinden 10'u (üçte ikisi kadar) polis ya da ordudan gelmektedir. Teknokrat sayılabilecek tek Politbüro üyesi Vietnam Devlet Bankası eski Başkanı ve Hanoi Parti şefidir. Geriye doldurulması gereken çok az sayıda boş pozisyon kalmıştır. General Lam'ın Vietnam halkında, Hükümet bürokrasisinin hala etkili sivil kesimlerinde ve uluslararası diplomatlar, ikili ortaklar, çok taraflı kurumlar ile yerli ve uluslararası özel yatırımcılar arasında güven tesis etmek istemesi halinde, bu pozisyonların uluslararası alanda tanınmış teknokratlar tarafından doldurulması kritik önem taşımaktadır. Kısa bir süre önce, 21 Ağustos 2024 tarihinde, iki baskın Parti fraksiyonu bürokrati, normalde Politbüro üyelerine verilen Parti Merkezi Ekonomi ve Kitle Seferberlik Komiteleri Başkanlıklarına atandı. Bu da onların bir sonraki iki Politbüro ataması olacağını gösteriyor. Her ikisi de tanınmış bir ekonomist ya da teknokrat değil.

Ulusal Meclis'in 26 Ağustos 2024 tarihinde personel işleriyle ilgili olarak gerçekleştirdiği olağanüstü oturumda 'dört sütun'a dokunulmayacağı ve 21 Ekim 2024 ile en geç Kasım sonu arasında yapılması planlanan Ulusal Meclis'in önümüzdeki Ekim oturumunda yeni bir Başkan seçileceği açıklandı. Dört üst düzey pozisyonda polis ve asker arasında bir denge sağlamak amacıyla Başkan'ın büyük olasılıkla ordudan gelmesi bekleniyor. Bu olağanüstü oturumda ayrıca üç yeni Başbakan Yardımcısı (BY) atanarak toplam BY sayısı beşe çıkarıldı. Bunlardan

biri, halihazırda Politbüro üyesi olan, aralarında primus inter-pares olan yeni Daimi BY olarak atandı. Önceki Daimi BY kısa bir süre önce Parti Merkezi Ekonomi Komisyonu Başkanlığına getirilmişti. Kendisi bir ekonomi teknokratı değil, bir Parti bürokratıdır.

Vietnam'ın yolsuzlukla mücadeleye devam etmesi gerektiğine hiç şüphe yok, ancak bu mücadeleyi silah olarak kullanmayı bırakmalı. Öncelik, ne kadar üst düzey olurlarsa olsunlar, sadece bireylerin kökünü kazımak değil, yolsuzluğun temel sistemik ve yapısal nedenlerini ele almak olmalıdır. Gerçekten suçlu olan en üst düzey Parti yetkilileri bile, altta yatan köklü bir toplumsal rahatsızlığın yalnızca görünür semptomlarıdır. Parti aynı zamanda bürokratik felcin, eylemsizliğin ve yanan ocaktan kaynaklanan moral düşüklüğünün devam etmesini önlemek için acilen harekete geçmelidir çünkü bu durum devleti aciz bırakmaktadır.

Ekonomi: Mevcut ve Gelecekteki Sınamalar

Ocak 2021'deki 13. Parti Kongresi'nde Vietnam Komünist Partisi, 2045 yılına kadar 'yüksek gelirli gelişmiş bir ülke' olma yönündeki iddialı vizyonunu kabul etti.

Vietnamlı politika yapıcılar ve uluslararası gözlemci ve yorumcular, ülkenin doi moi'den bu yana elde ettiği kayda değer ekonomik başarıların rehabetine kapılmamalıdır. Zira Vietnam şu anda büyük ekonomik zorluklarla karşı karşıyadır, özellikle de seçilen Vin ve Sun Grupları gibi 'ulusal şampiyonlar'ın seçtikleri ekonomik yol göz önüne alındığında. Şimdilerde 'chaebol' tarzı, ancak Güney Kore'nin 'chaebol'lerinin 1960'lar ve 1980'ler arasındaki en parlak dönemlerinde karşılaştıkları asgari rekabet bile olmadan, her yerde holding tekelleri işletmektedir.

Vietnam'ın istihdamının çoğu bu tür bir avuç holdingden gelmemektedir ve gelmeyecektir. Vietnam halkı büyük ölçüde resmi Devlet istihdamına ya da çoğu zaman mikro, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) sektöründeki milyonlarca işletmede kayıt dışı istihdama bağımlıdır. Bu sektör mücadele etmeye devam etmekte ve orantısız ve ezici sayıda mikro işletmeyi içermektedir. Çoğunun hayatta kalma veya ölçek büyütme şansı çok azdır. Dahası, KOBİ'lerin bile çok azı uluslararası pazarda ayakta kalabilmek için gereken ölçek ve rekabet gücüne ulaşabilecektir. KOBİ sektörünün karşı karşıya olduğu mevcut zorluklara rağmen Vietnam'ın ekonomik geleceği, stratejik olarak en iyi ve en stratejik KOBİ'lerinden bir avuç kadarını belirleyip büyütmede yatmaktadır. Bunu sağlamak için, onlarca yıldır çok başarılı olan Tayvan KOBİ stratejisinden ders almak ve onu uyarlamak iyi olacaktır. Tayvan'ın stratejisi ciddi bir uyarlama yapılmadan aynen tekrarlanamaz ve Vietnamlı politika yapıcılar ve girişimciler Tayvan'dan başarılı bir şekilde ders alsalar bile bir gecede mucize sonuçlar elde edilemeyecektir. Yine de, böyle bir strateji Vietnam'ın bağlamına, bugün Vietnam'da moda gibi görünen Kore Cumhuriyeti'nin 'chaebol' veya Japon 'uçan kaz' modellerinden çok daha uygundur. Çin ve Tayvan Cumhuriyeti gibi Kore Cumhuriyeti, Japonya ve Singapur'un da Vietnam'a uzun vadeli siyasi istikrar yatırımı yapmış olması iyi bir gelişme. Bu ülkeler uzun vadede Vietnam'ın güvenilir ortakları olmaya devam etmelidir. Bununla birlikte, Vietnam için en uygun olan Tayvan KOBİ deneyimi ve dersleridir. Ülke bunları daha aktif ve tutarlı bir şekilde araştırmalı ve bunları yerel ve ulusal bağlamına uyarlamalıdır.

Son zamanlarda Vietnam'ın sözde Çin+ yatırım çıkışının en büyük faydalanıcısı olduğuna dair çok şey yazıldı ve konuşuldu. Öncelikle bu, Çin'den önemli bir yatırım çıkışının hem gerçek olduğu, hem de devam ettiği ve hatta hızlandığı varsayımına dayanıyor. İlk olarak bu, Çin'den önemli bir yatırım çıkışının hem gerçek hem de devam etmekte, hatta hızlanmakta olduğunu varsaymaktadır. Hiç şüphesiz bazı yatırımlar daha yeşil alanlar için Çin'i terk etmiş olsa da, önemli bir kaçış şüpheli olmaya devam etmektedir ve henüz inandırıcı bir şekilde belgelenmemiş veya kanıtlanmamıştır. Çin'den ayrılmak isteyen Tayvanlı şirketlerin bile çoğu

siyasi ve diğer nedenlerle, şu ana kadar gerçek alternatifler bulmakta zorlandılar. Vietnam'ın, hem yakınlık hem de maliyet rekabeti nedenleriyle üretimi Vietnamlı şirketlerle entegre etmeye başlayan Güney Çin'deki tedarik zincirlerinin bir parçası olmaktan fayda sağladığı doğru olsa da, bu durum Vietnam'ın umduğu tedarik zincirinin çeşitlenmesine yol açmadı. Ülke büyük ölçüde hazır giyim, elektronik ve diğer tedarik zincirlerinin düşük değerli ucunda kalmaya devam etmektedir.

Güney Çinli ve Kuzey Vietnamlı şirketler ve tedarik zincirleri arasında süregelen entegrasyonun, Çin+ faktörü olmasaydı da doğal bir gelişme olması muhtemeldir. Her halükarda, bunların çoğu Trump'ın ilk döneminde Çin'e karşı aldığı ve Biden'ın da devam ettirdiği ticari korumacı önlemlerle cezalandırılan, ihracat için 'geçiş üretimi' ile ilgilidir. Vietnam'ın bu tür 'geçiş üretimi' ve ihracatı katma değer anlamında o kadar da önemli değil. Çinliler ve Vietnamlılar arasındaki bu tür bir ekonomik iş birliği, özellikle de Ocak 2025'ten itibaren bir Trump 2.0 olması durumunda ters etki yaratacaktır. Zira Trump'ın ABD Başkanlığına gelmesi halinde Vietnam, açık ara en büyük ihracat pazarı olan ABD'den ciddi anti-damping vergileri ve yüksek gümrük vergileriyle karşı karşıya kalacaktır. Bu durum Harris'in başkanlığında da gerçekleşebilir.

Vietnam'ın mevcut ekonomik sıkıntılarına ek olarak, Samsung ve LG Electronics Vietnam'a yeni yatırımlar getirmiyor. LG Electronics çeşitli nedenlerle ülkeyi terk etti. LG Electronics, yılda yaklaşık 10 milyon akıllı telefon üreten ve zarar eden akıllı telefon operasyonlarını kapatmaya karar verdikten sonra 2021 yılında Haiphong fabrikası için bir alıcı bulmakta zorlandı, küresel üretiminin yarısını kaybetti, binlerce kişi işini kaybetti. Bu durumun iki önemli nedeni Vin Group'un tekeli rekabeti ve akıllı telefonlara yönelik küresel talebin önemli ölçüde azalmasıydı.

Samsung ile Apple ve Google'ın tedarikçileri 2022 yılında Vietnam konusunda hala hevesliydi. Ancak 2023 yılının ortalarına gelindiğinde, elektronik ürünlere yönelik küresel talep önemli ölçüde düşerek Vietnam'ın üzerine gölge düşürdü. Vietnam'ın ihracat gelirleri açısından büyük ölçüde bağlı olduğu Samsung satışları, küresel elektronik talebindeki durgunluk nedeniyle piyasa doygunluğuna ve Çin'den parça teminindeki zorluklara bağlı olarak bir önceki yıla göre %40 düşüş gösterdi. Bu durum tek başına Samsung'un Vietnam'daki fabrikasında çalışan yaklaşık 45.000 kişiyi işsiz bıraktı. 2021 yılında dünyanın en büyük ikinci akıllı telefon ihracatçısı olan Vietnam'ın ihracatı, COVID-19 pandemisi dönemi satın alma çılgınlığının sona ermesinden bu yana önemli ölçüde düştü ve toparlanma olasılıkları sınırlı görünüyor.

Daha geniş anlamda ve Vietnam için aynı derecede endişe verici bir şekilde, Güney Kore'nin 2023'ün ilk beş ayındaki doğrudan yabancı yatırımı, küresel talebin duraklaması nedeniyle 2022'ye göre yüzde 67,6 oranında düştü. Vietnam istatistikleri, Kore Cumhuriyeti'nin bu düşüşe ilişkin verilerini doğrulamıştır.

ABD, Vietnam ekonomisinde son yıllarda kaydedilen önemli olumlu gelişmelere rağmen, Ağustos 2024 tarihinde Vietnam'ı 'piyasa ekonomisi' olarak tanımayı reddetmiştir. Oysa Avustralya, Japonya ve Birleşik Krallık gibi ülkeler Vietnam'ı bu şekilde tanımaktadır. Bu durum, 2023 yılında toplam ihracat gelirinin yüzde 27'sini temsil eden 97 milyar ABD doları değerindeki en önemli ihracat pazarında ülke ekonomisi için büyük bir darbe anlamına gelmektedir. Vietnam ürünlerini ABD pazarına ihraç eden işletmelere anti-damping ve telafi edici soruşturmalarda farklı muamele yapılmaya devam edilecektir. Bu gibi durumlarda damping/sübvansiyon marjlarını hesaplamak için üçüncü bir ülkenin "vekil değeri" kullanılacaktır.

ABD Ticaret Bakanlığı objektif ve adil olsaydı, Vietnam'ın uzunca bir süredir bir piyasa ekonomisi olduğunu kabul ederdi. İngiltere, AB ve Trans-Pasifik Ortaklığı için Kapsamlı ve Aşamalı Anlaşma (CPTPP) dahil olmak üzere 17 serbest ticaret anlaşması (STA) imzalamış ve yürürlüğe koymuştur. Ülke bu STA'ları, başka türlü kabul edilmesi ve uygulanması imkansız olan çok zor iç reformları (çalışma standartları ve sendikalaşma, çevrenin korunması, sürdürülebilir kalkınma, kamu alımları, şeffaflık) başlatmak ve yerine getirmek için bilinçli olarak kullandı. Bu tedbirlerden bazıları henüz tam olarak uygulanmamış olsa da, bu durum pek çok piyasa ekonomisinde de geçerlidir.

ABD, Vietnam'a karşı yakın zamanda attığı bu ayrımcı adımdan pişmanlık duyabilir, zira mevcut konjonktürde ülkeyi Çin ve Rusya'ya yaklaştıracaktır ki ABD, Hindistan ve Vietnam'ı Hint-Pasifik bölgesinde Çin'e karşı en güvenilir ve stratejik iki siper olarak gördüğü için bu iki ülkeyi de istememektedir. Bu kararın sadece Vietnam'ın ticareti ve ekonomisi için değil, aynı zamanda Rusya'dan devam eden askeri donanım ve silah ithalatı için de potansiyel etkileri vardır; bu ithalatı azaltmak yerine artabilir çünkü ABD artık Vietnam'a bunları satmaya istekli olsa bile Vietnam daha yüksek fiyatlı ABD silahları ve askeri donanımı satın almak için ihtiyaç duyduğu ihracat gelirlerinden mahrum kalmaya devam edecektir.

Daha geniş anlamda ve ileriye dönük olarak Vietnam, başka pek çok zorlu sorunla karşı karşıyadır. Küresel tedarik zincirlerinin orta ve yüksek katma değerli ucundaki işgücünün kalitesi, arzulanan çok şey bırakıyor. Hindistan gibi Vietnam da çok büyük bir kayıt dışı sektöre sahip olmaya devam etmektedir ve bu sektör, yeni ve hızla değişen yapay zeka tabanlı robotik ve diğer teknolojilerin neden olduğu gerçek ve yakın istihdam ve istihdam edilebilirlikle ilgili zorluklara karşı çok savunmasızdır.

Bu siyasi ve ekonomik zorlukların yanı sıra, yeni ortaya çıkan zorluklar arasında hızlı dijitalleşme ve kentleşme de yer almaktadır. Mevcut hızla gidilirse, bağımsızlığının yüzüncü yılını da kapsayan 21. yüzyılın dördüncü on yılının başında Vietnam nüfusunun yaklaşık %50'sinin kentsel alanlarda yaşayacağı tahmin edilmektedir. Bu durum ulusal büyüme ve nüfusun bir kısmı için daha iyi bir yaşam kalitesi için fırsatlar sunarken artan gelir eşitsizliği, temel altyapı ve hizmetlerin eksikliği, uygun konut eksikliği, kirlilik nedeniyle artan sağlık sorunları ve çevresel bozulma gibi bir dizi eş zamanlı sorun da ortaya çıkmıştır. Bu sorunların daha fazla kentleşme ile birlikte artması muhtemeldir.

Tüm bunların ve son dönemde yaşanan siyasi belirsizlik ve çalkantıların bir sonucu olarak ülke, siyasi istikrarı hızlı bir şekilde ve aynı anda ya da hızlı bir şekilde sağlamadığı ve ekonomik katma değer merdivenini tırmanmadığı takdirde, meşhur 'alt orta gelir tuzağına' takılma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

İleriye Giden Yol

Vietnam'ın acilen sadece ekonomisini değil, aynı zamanda ihtiyaç duyulan siyasi ve kurumsal reformları da kapsayan cesur bir doi moi 2.0'a ihtiyacı var. Eğer 2045 yılına kadar gerçek anlamda 'gelişmiş' bir ülke statüsüne kavuşmak istiyorsa Vietnam'ın sadece GSYİH ve kişi başına düşen GSYİH'de önemli ölçüde artışa ve UNDP'nin İnsani Gelişim Endeksi'nde (HDI) daha yüksek bir sıralamaya ihtiyacı olmayacak -ki bunların hepsini gerçekleştirmeye devam etmesi muhtemeldir- aynı zamanda ulusal demokratik alanın gerçek ve sürdürülebilir bir şekilde genişletilmesi ve derinleştirilmesinin yanı sıra küresel olarak kabul edilen SKH'lerin hepsine olmasa da çoğuna 2030'dan önce veya 2030'a kadar ulaşması gerekecektir. Ülkenin mevcut çok zorlu siyasi, ekonomik, sosyal ve dış politika konjonktürüne rağmen, sıradan Vietnam vatandaşlarının, her zaman olduğu gibi, mevcut zorlukların üstesinden gelmede kilit

oyuncular olacağına ve ülkenin gelecekteki toplumsal dönüşümünün kilit olumlu itici güçleri olmaya devam edeceğine dair çok az şüphe vardır.